

Brīvā Zeme: *Sestdiena, 26. septembris, 1936*

Kauguriešu dumpja gatavošana

Alekša dr* Grīns ?imimimb (..Karoga meklētāju*' 3. aina)

Rakstnieks A. Grīns Sluīs dienā* pabeidzu vēsturisku luču „Karoia meklē-tāji", kurā attēlots Kaufurn zemnieka dumpis. Lugu drīzumā skatīsim Dailes teātrī, bet sadien sniedzam mušu lasītājiem viņas 3- ainu.

Restes krogs. Pa labi krodznieka galds; aiz lu mucas un plaukts ar mala krūkām, koka kannām un vara mēriņiem; labajā stūrī liela kiānsns, kurā kuras uguns. Vidū un pa kreisi gari galdi un soli gar tiem. Dibensienā durvis un divi nelieli logi. Pa kreisi mazākas durvis uz „smalko galu". Ārā vētra, lietus un melna nakts. Telpu apgaismo pie griestiem kārti sveč-turri. 1. skats. Krodzinieks ādas prieviautā rīkojas afe sava galda ap mucām un kannām. Ap galdiem Koi?- muižas. Mujānu un daži Kauguru zemnieki. Pie avanscēnas galda VīLeļu puiši Jānis un Klāvs, Mujānu sulainis Johansons, kučieris Bušs un vēl citi: uz galda sttira uzmeties koklētājs, kokli rokās, seju pret skatītājiem, domās nogrimis; šad tad klusi parausta kokles stīgas. 1. koecnietis (noliek alu»» kannu galdā, noslauka lūpas): Jā. bāliņi Vectēvi gan stāsta, ka vi-ņu jaunībā, drīz pēc lielā mēra. ari bijusi gaužām grīfi laiki. Tak tik grūti, kā tagad, vēl gan nekad nav bijis. & koceuietis; Darbiniekus laiž mājās sestdienā* tikai pēc pirmicin gaiļicm; svētdienas vakarā jau alknl jābūt muižā, lai vagars var ieradīt darbus pirmdienai. Kad cilvēks lai putina rokas, pūtina zirdziņu! 3, koceuietis: Ar maizīti arī pavisam vāji: ledaini muižas darbos, nejaudājam apkopt pasi savus laukus. Nudie, vairs ilgāk nevar izturēti Mums, koceuiciem, kungs 1) velk skaidri ādu mi»i-? ? ii

) Anhoi-ns fon Harvics, liels zemnieku bendē-tais un izvirtuli 2. korruietis: Ne jau vienu, bel trīs un četras. 1. inujānietU: Tad jau jūs, kocenieši, būsiet za-ķim rada: tam savas sešas ādas jānovelk, līdz tieci klāt gaļai. L kocenietis: Nesmejjies, mujāniet! Te nav ko smiet. Te drīzāk jāraud 2. mujānietls: Kā tad, bāliņ! Vienu bēdu . zemnieka bēdu brāli jau mēs esam visi. (Dzer.) 2. kocenietis: Kokniuižas valstī drīz vairs nebūšot nevienas pašas mSja»: visas tās salaidīšot jaunās pusmuižās. 3. koecnietis: Lielmātei vai katru gadu skrien pa meitai. 2. koecnietis: Un kungs sadomā / is dot katrai pūrā muižu. Tik daudz to muižu tam tagad vēl nav, un tāpēc jau laikus ceļ jaunas. 1. nmjānietis; Mūsu kungs viņgad arī iedzina mežā sešus saimniekus: ja gribot vēl maiz: ēst, lai ližot sev jaunus līdumus. 3. kocenietis; Kas tais sila līdumos aug? Ne sūda! 1. koenietls: Sila zeme jau nava maizes zeme. Labi vēl, ja griķlsl kādreiz padodas. 2. imijfinletis: Manam brālim kungs ari atņēma mājas; ieradīja par jaunās sētas vietu purva salu, skaidri kā kādam purva rubenim. Izmocījās, izsala vienu ziemu skuju būdā. Pavasari salna nokoda visu sēju, vasarā bērni-ņi apmira drudzī. Pats sasirga ar krusu vainu, sieva iet ubagot. Vēl pirms trīs gadi bija krietna saimniece. |. kaugurietis (dzer no kannas): Mūsējais grāps*) spaida mūs ar brandvlna šķūtīm. Te jāved uz Rīgu, te uz Pēterburgu, te dziļi iekšā Krievos. Dažs braucējs tikai pēc pusgada pārrodas mājās, bez ratiem, bez zirga. Citam pat ūzu vairs nar kājās.

2) Grāfs Mengdens, 1. kocenietis (Vīleļu Jānim, paklusi): Diez', ko ta tavs saimnieks šovakar tik ilgi apspriežas ar svešajiem pa to galu? (pamāj uz durvīm pa kreisi). Vīlēju Jānis") (papikti, bet arī paklusi): Pats

zini, ko tu prasi? Vīlēju Klāvs: Kā nospriedis, tā būs. 2. kaugurietis: Kungiem jau zemnieku kārtas cilvēks nav nekas. 1. majunietis: Tiem jau suņi lielākā cieņā! Kungi savus suņus tik bieži

vis neper, ka zemniekus. Un dažu labu reizi — par ko? — Par to, ka kungam nakti nenācis miegs, kodušas blusas. 2. skats. Koklētājs (paceļ galvu, spēji cērt stīgās): Ko vaidat, ļaudis, velti gaudojat?! Darait reiz kungu varai gaļu! (. kocenietis: Draugs, to tu mums jau esi teicis dažu labu reizi. — Bet ko mēs spējam? Kungu pusē tiesas, tiem klausā karaspēk". Koklētājs: Ko spēj kungu tiesas, ko var ķeizars karaspēks pret visas tautas spēku? Johansons4) (noliek alus kausu): Tas taisnība, spēlmanim šoreiz taisnība. Spranču zemei kungi vēl nesēn tāpat spaidīja savus zemnieku*. Buis4) (iereibis, uzsit dūri uz galda): Jā gani Un vai jūs, lempji, ari zināt, kur spranču kungi palika? Pavaicājiel to Ģedertaiul Viņi ir mans draugs, viņš lasa avīzes un zina visu, kas notiek pasaulē! Zemnieku balsis: Jā, Ģederti Pastāsti! Kā spran-ču zemnieki tika vaļā no saviem kungiem! Johansons: Spranču zemnieki sacēlās, tat viss. Tagad viņu zemē viss apgriezta» citādi, kā bija. Zemnieki tur tagad pašā augšā, kungi apakšā, linfts*) (iereibis): Ģedert, runā skaidrāku valo-*> Aktīvākais citu zemnieku drošinātājs dramatiskajā 1802. g. 22. okt. (10.) pie Kaugurmuižas.

) Cothards Johansons, Mujānu muižas sulainis; kopā ar Mujānu kučieru Kārli Bušu. saimnieku Vīleļu Pēteri un tā kalpu Jāni par līdzdalību 1802. g. nemieros notiesāts vispirms uz nāvi, sods pārvērsts vēlāk katorgā. J. zinājis no laikrakstiem par franču revolūciju. du: viņi tak nekā nesaprot. (Uz zemnir kieni.) Saprotiet — ja kungs ir zem zemnieka, tad las nozīmē — zem zemes, beigta! Vit|u Jānis (strauji, cērt dūri galdā): Tas «k ir brangi! Vidzemē vajag izdarīt tāpat. Johansons: Jā, tā bija, kā Bušs nupat teica: spranču zemnieki apsita savus kungus. Košs: Apsita kā vārnēnus! Saprotiet! JohansonK: Jā, un sodīja ar nāvi pasu ķēniņu. Vite|u Klāvs (sabijies): Vai Dieviņ, tādu grēku! Nokaut pašu ķēniņu! Ivofts: Jā, pa*u ķēniņu! Ko citu lai ar to dara; ja nemāk valdīt valsti, ja Jauj kungiem cik patīk bendēt zemniekus? (Raudulīgi.) Ka jūs zinātu, mīlie, cik man grūti sametas ap sirdi, kad redzu jūsu likteni. Klāvs (ari raudulīgi, mierina): Neraudi, kučier neraudi! Mēs zinām, ka tev laba sirds, kaut pats jau esi brlvnieks. Tāpat kā sulains. Johansons: Lai brlvnieki, mēs tomēr mūsu pašu tautas, nekādi vācieši. Kungiem ir bal! no mums, es to zinu, pāls dzirdēju. Visiem latviešiem jāturas kopā, nebrīva vai ;>rīvs! Koklētājs: Jāturas kopā, lai reiz visi liktu brīvi! Jotiaiutoas: Jā, draugi, Pat pašu vācu grāmatā* rakstīts, ka arī jūs drīz būsit brīvi! Viliju Jāni*: Kas tās par grāmatām? Vīlēju Klāvs: Vai tik nebūs tā pati daudzina-tā brīvības grāmata, ko došot jaunais ķeizars? Johansons: Nē, draugi, tā ir cita. To sacerēji* Lēdurgas mācītāja dēls5). Vīlēju Klāvs: Tad lai grāmatā nevar būt neka laba. Tur būs tikai kādas jaunas vāciešu viltības. liuV: Nē, šoreiz nē"! T5 grāmata pārlieku netik citiem vāciešiem. Tās dē] tam mācītāja de lam vajadzējis bēgt projām no Vidzemes. 1. kaugurietis: Giti kungi jau gribējuši nolielāt. Johansons: Mans kungs, izlasījis to grāmatu, (ā pārskaitās, ka iemeta krāsni uu izskrēja ārā no istabas, durvis aizcirsdams. Par laimi nebija trāpījis pašā lielajā uguni. Es izvilku grāmatu, lai pusapdegusti, un tagad lasu ik-5) Garlībs Merkels, dienas. Jo vairāk lasu, jo vairāk tā dedzina man sirdi. Klāvs (piekāpdamies): Tad gan vajag būt labai grāmatai, ja kungiem /iepatīk.

3. skats.

Johansons (izvilcis no azotes apdegušu Merķeļa „Die Letten", šķirsta, citu galdu dzērāji ce-ļas un nāk tuvāk. Koklētājs pazūd viņu barā): Lūkošu pārcelt kādas vietas. Te pašā sākumā jau lasām — Jiuše: Pag, Ģedert, pakāpies, lai labāk dzirdētu. Johansons (uzkāpj uz sola, lasi) ? „Tautas sace-ļas viena pēc otras, nokrata savas važas un nokauj savus varmākas un viņu palīgus ar viņu pašu verdzības ieročiem 1" Vīlcļu Jānis (sažņaugtam dūrēm lec kājās): Ak tā!? Tieši tā teikta?! Bušs: Puis, paliec rāms un klausies. Johansons (lasa, pats pamazām iekaisdams): „Atdoti muižnieku mantkārībai, latvieši stāv citu tautu vidū kā it nekas, līdz reiz viņi pierādīs savas tiesības ar uguni un zobenu un savu varmāku asinīm!" Vīleļu Jānis (dziļi aizgrābts): Pats Dievs nespē-tu runāt patiesāku valodu! Bušs: Puisi, paliec rāms!

4. skats.

(Klusi ienāk Jēkabs ar Ilzi, abi lietū izmirkuši, un paliek starp durvīm un krāsni stāvot.)
Johansons (lasa): «Latviešu tautu gaida citi laiki, kuros tā pacelsies slavas spožumā no savas niecības, no verdzības trūdiem, un iz-ārdīs muižnieku varmāku važas kā zirnekļa tīklu!" Jēkabs»
(iet strauji uz priekšu. Klausītāji to ierauga. Viņš aizgrābts paceļ rokas, skatīdamies Johansonā):
Tā grāmata ir rakstīta at Dieva ziņu! Man, viņā naktī guļot silā, parādījās sapni pats Dieva eņģelis, teica to pašu! Bušs: Kas tu tāds esi? Jēkabs: To citu laiku meklētājs! Kad tauta celsies saules spožumā, kā sacīts grāmatā!

"Jaunzemju saimnieka dēls. Krita 1902. g. 22 (10.) okt. pie Kaugurmuižas no krievu lielgabalu kopā ar brāli Mārci un 8 citiem zemniekiem, I. kocenietis: Puis, vai tu neesi kauguriešu Jaunzemja dēls? Jēkabs (droši): Jā, tas es esmu. (Zemnieki sakustas.) (Paklusu balsis): Tas pats, — kas kauguriešos bija pirmais — Jēkabs (izaicinoši): Ko čukstat, koceniešu vīri? Jā, es pirmais sāku! Sāku, glābdams no jūsu kunga savu līgavu! Nu laiks ir visur sākti Glābt Vidzemi no visu kungu varas, no mī-dīšanas vācu zābakiem! (Zemniekos saviļņojums, piekrišanas saucieni.) Zemnieku balsis: Laiks sākt! Jā, laiks! Jēkabs (Johansonam): Grāmatniek, vai par pa-šu tiesāšanos ar kungiem nekas nav lasāms tavā eņģeļu grāmatā? Johansons (šķirsta, tad lasa): «Nākotne sāks lielu prāvu pret manas tēvzemes apspiedējiem. Lai viņa tiesā — viņa tiesās drīz! Drebiet, savu brāļu asiņu sūcēji! Briesmīgi viņa tiesās! Drīz!" (Zemnieku saviļņojums aug. Vīteļu Jānis vīsta dūres, Jēkabs pacēlis tās pret debesim.)

5. skate. Koklētājs (Ienāk bara vidū, no jauna sāk spēlēt. Spēlē mežonīgi strauji; zemnieki rakstā dauza« galdus dūrēm): Dzelzīm apkalt spriguli, Dzelžu vālē lemesi! Zemnieku koris: Dzelžu vālē lemesi! Koklētājs: Sirpi taisnu! Šķēpā tol Kungiem gaili sarkano — Zemnieku koris: Kungiem gaili sarkano! Koklētājs: Jumtos laist, lai dzied un skrej Cauri visai Vidzemei! Koris: Cauri visai Vidzemei!

6. skats. Viteļu Pēteris⁴) (hernhūlietis, un vēl daži zemnieki, ceļa spieķiem rokās, ienāk pa kreisi. Viņus ieraugot, dziedāšana beidzas, zemnieki tos saņem piekrišanas saucieniem): Laike sākt, jā gan, draugi, ir laiks! Bet jāsāk bez

7) Ķeizars Pāvils I, ko 1801. g. nožņaudza gardes virsnieks; sazvērnieku vadonis bija fon der Palēns. Kauguru dumpju dalībnieki domāja, ka ķeizara karaspēks uz tiem nešaus, jo viņi bija sacēlušies tikai pret muižniekiem. pārsteigšanās, ar apdomi, un vienā reizē visā zemē! (piekrišanas šalkoņa. Vītelis ar pavadoņiem iet zemnieku vidū, avanscēnā.) Par šo lielu mēs esam ar dažu kaimiņu valstu vīriem runājuši jau vasarā. Un atzinām, ka tā būtu tīkama ij Dievam, ij ķeizaram (uz hernhūtiēti). Vai nē, tā ir, Dievkļava tēā? Hernhūlietis (pašcieņas pilns): Par ķeizara patikšanu vai nepatikšanu es nekā nezinašu teikt. Bet Dievam mūsu taisnā lieta patiks: tā sludināta jau bībelē. Ar pašu lielo Dieva praviešu muti. 1. saimnieks: Es ticu, mūsu nodoms būs pa prā-tam arī jaunajam ķeizaram. Viņš jau pērn gribējis dot vidzemniekiem brīvības grāmatu. Kungi nepieļāvuši, draudēdami šo nokaut. 2. saimnieks: Tāpat, kā tie viņgad nožņaudza veco ķeizaru!*). 3. saimnieks: Par to, ka bijis bargs kungiem, arājļaudīm labs. 2. saimnieks: Jā gan! Iztīrīdami no kungiem zemi, mēs palīdzēsīm ij sev pašiem, ij ķeizaram. 1. saimnieks: Ja mēe sāksim no apakšas, tad ķeizars palīdzēs no augšas! 3. saimnieks: Lai Vidzemē gaisis tiek reiz fīrs no kungu smakas! Vīteļu Pēteris: Nu, draugi, tā paliek, kā norunāts. Bet vēl jāsanāk kopā vīriem no visām Vidzemes valstīm, lai noteic sacelšanās dienu.

1. saimnieks (paklusu): Tā tad, satiksimies — Viteļu Pēteris (tāpat klusi): Zilajā kalnā, vaidaviet.
2. saimnieks (klusi): No šīs nakts — ? Vīlēju Pēteris: Pēc nedēļas, ap saules lēktu. Ej, ciemiņ, un aiznes to vēsti Aiviekstes puses novadiem. (Svešo novadu vīri atvadās ne Vīteļa un citiem un aiziet.) Johansons (Bušam): Kučier, būs jāiet arī mums. Bušs: Nē, es vēl palikšu. Krodzniek, nes alu! Johansons: Tad paliec (prom).

7. skats. Vīteļu Pēteris (ierauga Jēkabu): Ko redzu, draugs? Tu nāc kā saukts. Jēkabs: Es tagad bēglis, līdz ar līgavu. Nakti pārgulējām silā, ar gaismu bridām pāri Gaujai. Dienā slapstījamies pa mežu, kas šai pusē. Vīteļu Pēteris: Nu būsiet mani viesi. Tu tak zini, man tepat netālu mājas. Hze (nodrebēdama): Nē, Jēkab, koceniešoe nevar palikt. Mums jāiet žigli prom! Vītelis (brīnēdamies): Kāpēc tad nē? Un kur jūs iesit tādā lietū un vētrā, tādā nakts melnumā? Ilze: Jēkab, mīļais, mēs iesim — JC-kubs (piekāpdamies): Ilzei būs bailes no jūsu kunga, dzīvojot viņa novadā, lai arī slēpu. Vīteļu Pēteris: Bet — kur tad paliksiet? Koklētājs (nāk klāt): Man labi zināms Zilais kalns, un tieši turp es eju. Ilze: Jēkab, iesim. Vīteļu Pēteris: Ej, noslēp kalnā līgavu, bet zini, ka tev laikus jāsavāc kauguriešu puiši un vīri. Jēkabs: Būs darīts. Sveiks! (Jēkabs, Ilze, koklētājs prom.) 8. skats. Vitctis (noskatās tiem pakaļ): Savāds vire! Vīteļu Jānis: Mazliet, bet citādi brašs puisis, saimniek. Ar kailu dūri nositis kauguriešu muižkungu. Tas laikam arī varētu ar pirkstiem vien izspiest sulu no tikko grieztas rungas, tāpat kā tu. Vīteļu Pēteris: Nē, Jāni, es domāju to otro. Vīteļu Klāvs: Ak tu par spēlmani? Jā, par to ļaudis runā šo un to. 1. kocenietis: Neviens pats nezina, kur tas dzīvo un kur dzimis. 2. mujānietls: No vaiga jauneklis, bet mati gluži balti. 2. kocenietis: Stāstot, it kā par paša pieredzē-tām lietām, kas notikušas priekš pieci un seši mūži. 1. kocenietis: Ļaudis pat melš: esot reizē redzēts vairākās vietās. Vīteļu Jānis: Ko tik daudz mēles trīt gar vienu pašu vīru! Viņš mūsējais, un ar to gana. Vīteļu Pēteris: Jā gan! Bet tagad, draugi, iesim katrs savās mājās. Un valdīsim sirdis un dūres vēl tik ilgi, kamēr laiks sākt! (Zemnieki iet.) Priekšskars.